

Jānis Oga

Ievads: žurnāla “Letonica” 50. numurs un 25. gadskārta

DOI: 10.35539/LTNC.2023.0050.01

Cienījamie žurnāla lasītāji, autori un veidotāji!

Humanitāro zinātņu žurnāla “Letonica” pirmais numurs klajā nāca 1998. gada augustā, tā ievadā žurnāla pirmā redaktore mākslas zinātniece un tolaik Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta (LU LFMI) Tēlotājas mākslas nodaļas vadītāja Elita Grosmane rakstīja: ““Lielo iespēju” laikā savs izdevums – tas varētu skanēt lepni un pašapzinīgi, ja iekšējā pārliecība ļautu samierināties ar jau sasniegto.” (Grosmane 1998: 5)

““Lielo iespēju” un nesamierināšanās laiks sociālo un humanitāro zinātņu jomā turpinās, un tieši pēc 25 gadiem iznācis žurnāla 50. numurs, kuru turat savās rokās vai lasāt kādas ierīces ekrānā. Pirmā numura titullapā pieteiktās tēmas – literatūra, folkloras, māksla – nemainīgi palikušas žurnāla tematisko interešu vidū, iekļaujot arī vides un digitālās humanitārās zinātnes, sociālās zinātnes, vēsturi. Starptautiskās citējamības datubāzē *Scopus* žurnāls indeksēts piecās jomās – literatūra un literatūras teorija; vizuālā māksla un skatuves māksla; vēsture; mūzika; kultūras studijas –, tādējādi ļaujot aptvert plašāko tēmu loku Latvijas akadēmisko žurnālu vidū.

Pētījumi pierāda, ka sociālās un humanitārās zinātnes būtiski un neapstrīdami veicina izpratni par kopīgām sabiedrības vērtībām un kopīgo kultūras mantojumu – gan vēsturiskā, gan mūsdienu perspektīvā –, par sabiedrību veidojošo elementu saglabāšanu paaudzēs; tiek secināts, ka sociālo un humanitāro zinātņu nošķiršana no citām zinātnes jomām ir kļūdaina, jo tās visas kopīgi veicina cilvēka labbūtību (Reale et. al. 2018: 305). Atļaujos apgalvot, ka šim mērķim 25 gadu garumā kalpojīs arī žurnāls “Letonica”. Tā dibinātāja un izdevēja LU LFMI un veidotāju šajā laikā noietais ceļš posms ir nozīmīga daļa no Latvijas sociālo un humanitāro zinātņu vēstures kopumā, par spīti mainīgiem un neparedzamiem, neproporcionāliem, bieži vien minimāliem finanšu resursiem, kaut vai salīdzinot ar pārējām Baltijas valstīm (Chankseliani et. al. 2021: 8703; Tönismann 2022). Žurnāls arī sekmējis LU LFMI saņemto augstāko atzīmi Latvijas zinātnes institūtu starptautiskajā novērtējumā 2021. gadā. Tāpēc uzskatu par nepieciešamu sniegt konspektīvu kopsavilkumu.

Žurnāla 50 numuros publicēti 447 zinātniski raksti, papildus tiem – 43 pētījumi nodaļā “Arhīvi, dokumenti, fakti”, 178 recenzijas par nozīmīgiem nozares pētījumiem, 112 raksti sadaļās “Zinātnes dzīve” un “Hronika” un 67 publikācijas, suminot LFMI kolēģus un citu institūciju pētniekus jubilejās un pieminot atvadoties.

No 50 žurnāla numuriem tieši puse ir bijuši tematiskie numuri, sākot ar 14. numura (2006; numura redaktore Dace Bula) rakstiem, kas tapuši uz 2005. gada Krišjāņa Barona dienas konferences “Latvijas novadi: Tradīcijas, teksti, identitātes” priekšlasījumu pamata, līdz pat 2023. gada vasarā iznākušajam 49. numuram angļu valodā “*Women’s Agency. Multiplying Stories and Subjects*” (“Sieviešu rīcībspēks. Stāstu un tematu paplašināšana”; redaktore Eva Eglāja-Kristsons un Zita Kārkla). To vidū numuri, kas tapuši sadarbībā ar pētniecības projektu partnerorganizācijām – Latvijas Kultūras akadēmiju, Latvijas Mākslas akadēmiju, Latvijas Nacionālo arhīvu, Latvijas Nacionālo bibliotēku, LU Humanitāro zinātņu fakultāti, LU Vēstures un filozofijas fakultāti u. c. Katrs no šiem tematiskajiem numuriem savā ziņā ir zinātņu nozares robežstabs, nozīmīgu un plašu pētniecības projektu rezultātu apkopojums ar viesredaktoru teorētiski ievirzītiem ievadiem un kopsavilkumiem un līdzšinējos un jaunajos pētījumos enkurotiem vispārinājumiem (skat., piem., Valke 2020; Ķencis, Ūdre 2021; Zariņa u. c. 2022; Laķe, Tišheizere 2022; Baklāne u. c. 2022; Ozoliņš, Vērđiņš 2023; Eglāja-Kristsons, Kārkla 2023).

Visi žurnālā publicētie pētnieciskie raksti tiek anonīmi recenzēti. Žurnāls indeksēts un tā raksti iekļauti starptautiskās citējamības datu bāzēs *EBSCO* (kopš 2015), *Scopus* (kopš 2016) un *ERIH* (kopš 2017), kā arī Centrālās un Austrumeiropas tiešsaistes bibliotēkā (*CEEOL – Central and Eastern European Online Library*; kopš 2022). *Scopus* datu bāze 2023. gada augustā uzrāda, ka citos *Scopus* indeksētajos rakstos citētas vairāk nekā 200 žurnāla “Letonica” publikācijas. Visi žurnāla numuri pieejami brīvpieejā LU LFMI mājas lapā.

LU LFMI vārdā saku paldies –

visiem autoriem 25 gadu garumā;

žurnāla galvenajiem redaktoriem: Elitai Grosmanei (1998–2002; nr. 1–8), Ievai E. Kalniņai (2003–2010; nr. 9–20), Kārlim Vērđiņam (2011–2012; nr. 21–24), Paulam Daijam (2013–2018; nr. 25–38) un Artim Ostupam (2019–2022; nr. 39–47);

tematisko numuru redaktoriem: Andai Baklānei, Dacei Bulai, Paulam Daijam, Evai Eglājai-Kristsonai, Ritai Grīnvaldei (Treijai), Benediktam Kalnačam, Zitai Kārkļai, Gatim Karlsonam, Baibai Krogzemei-Mosgordai (♣), Tomam Ķencim, Sandim Laimem, Andai Laķei, Ojāram Lāmam, Gatim Ozoliņam, Jānim Ozoliņam, Beatai Paškevicai, Aldim Pūtelim, Sanitai Reinsonei, Unai Smilgainai, Artim Svecem, Edītei Tišheizerei, Dignei Ūdrei, Simonai Sofijai Valkei, Kārlim Vērđiņam, Ivo Vinogradovam un Anitai Zariņai;

redakcijas asistentiem, redaktoriem, korektoriem, tulkotājiem, dizaineriem un maketētājiem: Kristiānai Ābelei, Helēnai Akatovai, Patrikam Berram (*Patrick Burr*), Ligitai Bīberei, Raimondam Briedim (redaktors 1998–2009), Marinai Bruzgulei, Ievai Burčikai, Baibai Dūdiņai, Džefrijam Grīnvaldam (*Jeffrey Grinvalds*), Ilzei Jansonei, Ilzei Jaunbergai, Ievai E. Kalniņai, Agitai Kazakevičai, Gitai Kļaviņai (Bērziņai), Lainei Kristbergai, Sigitai Kušnerei, Oskaram Lapsiņam, Ansofī Lelongai (*Anne-Sophie Lelong*), Sandrai Liniņai, Ilzei Ļaksai-Timinskai, Andrim Mellakaulam, Jurim Nikiforovam, Beatai Paškevicai, Aldim Pūtelim, Signei Raudivei, Tatjanai Raičiņecai, Krišam Salmanim, Inārai Stašulānei, Ilzei Stikānei, Terēzei Svilanei, Ivaram Šteinbergam, Ievai Vīriņai, Armandam Zelčam un Evelīnai Zilgalvei;

redakcijas kolēģijas locekļiem: Epai Annusai (*Epp Annus*, Igaunija), Unai Bergmanei, Pīteram Bērkam (*Peter Burke*, Lielbritānija), Raimondam Briedim, Dacei Bulai, Paulam Daijam, Dacei Dzenovskai (Lielbritānija), Didjē Frankfūram (*Didier Francfour*, Francija), Intai Gālei-Kārpenterei (*Inta Gāle-Carpenter*, ASV), Ritai Grīnvaldei (Treijai), Elitai Grosmanei, Mārai Grudulei, Zandai Gūtmanei, Jērgam Hakmanim (*Jörg Hackmann*, Vācija), Denisam Hanovam, Benediktam Kalnačam, Ievai E. Kalniņai, Metjū Kotam (*Matthew Kott*, Zviedrija), Janīnai Kursītei, Tomam Ķencim, Lalitai Muižniecei (ASV/Latvija), Stellai Pelšei, Sanitai Reinsonai, Jurim Rozītim, Anitai Rožkalnei, Guntim Šmidchenam (ASV), Pāvelam Šollam (*Pavel Šoll*, Čehija), Janai Tesaržovai (*Jana Tesařová*, Slovākija), Edītei Tišheizerai, Gitana Vanagaitei (*Gitana Vanagaitė*, Lietuva), Kārlim Vērdiņam un Gunai Zeltiņai;

LU LFMI apgāda vadītājām Anitai Rožkalnei, Sigitai Kušnerei un Unai Balodei; visiem, kuri palikuši ārpus žurnāla pasītes un šī uzskaitījuma, un, protams, lasītājiem – daudzi šo gadu laikā no studentiem jau kļuvuši par zinātniekiem ar apjomīgu bibliogrāfiju.

Pateicamies par atbalstu žurnāla izdošanai Valsts kultūrkapitāla fondam (25 gadu garumā), Latvijas Universitātei, Latvijas Zinātnes padomei, Valsts pētījumu programmai "Letonika".

Žurnāla "Letonica" tuvākais līdzinieks Baltijas valstīs ir Lietuvas Literatūras un folkloras institūta izdotais žurnāls "Colloquia" (iznāk divreiz gadā kopš 1999. gada, pirmie 15 laidieni tematiska rakstu krājuma veidā). "Colloquia" 50. numurs klajā laists pērnā gada nogalē, un žurnāla galvenā redaktore Gintare Bernotiene (*Gintarė Bernotienė*) tā ievadā raksta: "Notiekošais Krievijas karš pret Ukrainu pārbaudīja humanitāro zinātņu svarīgumu un noturību, jautājot pētniekiem un visai akadēmiskajai sabiedrībai: kas, ņemot vērā draudus, ir svarīgs joprojām? Kas mūs saliedē kā plašāku kultūras un politisko kopienu spriedzes laukā? Kurā virzienā pašlaik vēršam savu intelektuālo un garīgo enerģiju?" (Bernotienė 2022: 11) Ceru, ka par šiem jautājumiem domāt liek un vismaz daļēji atbildes sniedz arī Latvijas pētnieku sniegums.

Žurnāla "Letonica" 50. numura saturs nav jubilejas atskats, bet atspoguļo humanitāro un sociālo zinātņu ikdienu un piedāvā nozaru jaunākos pētījumus. No 16 rakstu autoriem trīs ir LFMI pētnieki, 13 – citu zinātnisko institūciju zinātnieki, apliecinot savstarpēju ieinteresētību un sadarbību gan individuālā, gan institucionālā ziņā pētījumu un zinātnisku projektu jomā. Kādus jautājumus uzdod "Letonicas" 50. numura autori?

Viesturs Zanders (LU Sociālo zinātņu fakultāte, Latvijas Nacionālā bibliotēka) rakstā "Latviešu Nacionālā fonda publikācijas un padomju dezinformācija" (Zanders 2023, šajā numurā) skaidro, kāda bija Latviešu Nacionālā fonda (Zviedrija) publikāciju sagatavošanas vēsture un rezonanse ārpus okupētās Latvijas pēc Otrā pasaules kara.

Valdis Tēraudkalns (LU Teoloģijas fakultāte) rakstā "Viena grāmata divās politiskās sistēmās: Bībele latviešu valodā 20. gadsimta 50. un 60. gados" (Tēraudkalns 2023, šajā numurā) aplūko Bībeles tulkošanu un izdošanu aukstā kara apstākļos Padomju Latvijā un latviešu diasporā Rietumos. Vai, izplatot Bībeli okupētajās Austrumu bloka valstīs, bija ētiski sadarboties ar padomju valsts un nevalstiskām organizācijām, kādi legāli un nelegāli aizliegtu grāmatu izplatīšanas kanāli tika izmantoti?

Sniedze Kāle (Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūts) pētījumā "Padomju Krievijas Latviešu kreisās mākslas frontes liktenis – sliktenis" (Kāle 2023, šajā numurā) atšķir nozīmīgu lappusi par latviešu mākslu Padomju Krievijā 20. gadsimta 20. gados un iepazīstina ar "Latviešu kreiso fronti" jeb "Krefu". Kādas pēdas literatūrā, teātrī, vizuālajā mākslā un scenogrāfijā, mākslas kritikā atstājuši kreisie radikālie latviešu mākslinieki – gan profesionālie, gan autodidakti?

Austra Avotiņa (LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte) rakstu "Eiženija Henriša un bērnu grāmatu māksla Latvijā 20. gadsimta 50. un 60. gados" (Avotiņa 2023, šajā numurā) velta mākslinieces 100 gadu jubilejai un meklē stājmākslas, grafiskā dizaina un literatūras kopsakarības Latvijas bērnu grāmatu mākslā "atkušņa" un stagnācijas pirmajos gados, atbildes rodot arī mākslinieces biogrāfijā un arhīva studijās.

Gatis Ozoliņš (LU LFMI) rakstā "Dzīvot pilsētā: pilsētas folkloras naratīvi" (Ozoliņš 2023, šajā numurā) aplūko naratīvus par dzimtām vairākās paaudzēs vēsturisko notikumu gaismā, pētot, kādas tēmas dominē Rīgas Pārdaugavas apkaimju iedzīvotāju atmiņu stāstījumos un kādos plašākos vēsturiskos kontekstos tiek iekļautas pārdaugaviešu atmiņas par ikdienu un bērnību.

Ieva Vīvere (LU LFMI) angļu valodā publicētajā rakstā "*Performing in the Frame of the State: Slavic Music Groups in the Latvian Amateur Art System*" ("Muzicējot valsts ietvarā: slāvu ansambļi Latvijas amatiermākslas sistēmā") (Weaver 2023, šajā numurā) pievērsusies Latvijas kultūrpolitikai, pētot etniskās daudzveidības reprezentāciju nacionāla mēroga kultūras pasākumos. Vai un kādos veidos valsts amatiermākslas sistēma un tās vēsturiskais estētiskais kanons savietojams ar mazākumtautību folkloras un tradicionālās mūzikas ansambļu kultūras pieredzi, izvēlēm un resursiem?

Rūta Muktupāvela, Lolita Ozoliņa un Ieva Vītola (Latvijas Kultūras akadēmija) rakstā "Latvijas jaunatklātie pilskalni kultūriidentitātes un vietas piederības kontekstā" (Muktupāvela u. c. 2023, šajā numurā) stāsta par nule atklātiem Latvijas pilskalniem un pēta, kādos aspektos un kādās sabiedrības grupās pilskalni tiek uztverti kā kultūras mantojuma vērtība un kā tiek veicināta pilskalnu saglabāšana un popularizēšana.

Ieva Garda-Rozenberga (LU LFMI) un Uldis Neiburgs (LU Latvijas vēstures institūts) rakstā "'Katiņ, šodien šaus čigānus, mūc!' Nevardarbīgā pretošanās, rīcībspēja un vieta romu genocīda laikā Latvijā" (Garda-Rozenberga, Neiburgs 2023, šajā numurā) sniedz jaunu pienesumu romu genocīda Latvijā pētniecībā, pētot notikumu dalībnieku rīcībspēju un apstākļus, kas to ietekmējušas, atbildes meklējot mutvārdu liecībās un arhīva materiālos.

Jaunākās literatūras apskatā lasāmas recenzijas par vairākām monogrāfijām – Zanda Gūtmane (Liepājas Universitāte) aplūko Anitas Rožkalnes pētījumu "Brīvie vektori. Versija par Gundegu Repši" un Zitas Kārklas pētījumu "Iemiesošāns. Sievišķās subjektivitātes ģeoloģija latviešu rakstnieču prozā", savukārt Ivars Ijabs (LU Sociālo zinātņu fakultāte) izvērtē Benedikta Kalnača monogrāfiju "Pavērsiens. Rūdolfs Blaumanis latviešu un Eiropas literatūrā" un Inguna Daukste-Silasproģe (LU LFMI) analizē kolektīvo monogrāfiju "Grāmata Latvijai ārpus Latvijas" Viestura Zandera zinātniskajā redakcijā. Kaspars Kļaviņš (LU Humanitāro zinātņu fakultāte) savukārt recenzē Aijas Taimiņas sastādīto katalogu "Garlībs Merķelis. Rokraksti. Seniespiedumi. Grafikas darbi", un literatūras apskatu noslēdz Mārtiņa Mintaura (Latvijas Nacionālā bibliotēka, LU Vēstures un filozofijas fakultāte) pārdomas par Ivara Ijaba grāmatu "Nepateicīgie. Latviešu politiskās domas pirmsākumi Eiropas kontekstos".

Kopš šā gada žurnāls "Letonica" plāno ik gadu publicēt divus t. s. "raibos" numurus, kuros visu paaudžu pētnieki aicināti iepazīstināt Latviju un pasauli ar dažādu zinātnes jomu un projektu pētījumiem latviešu un angļu valodā. Papildus "raibajiem" numuriem regulāri klajā nāks tematiskie numuri, kas apkopo pētniecības projektu rezultātus un konferencēs prezentētus pētījumus. Turēsim roku uz pulsa, veidojot jaunākās literatūras apskatu, un drīzumā plānojam atjaunot savulaik tradicionālo žurnāla nodaļu "Arhīvi, dokumenti, fakti".

Patīkamu lasīšanu, un uz tikšanos nākamo numuru lappusēs!

Bibliogrāfija

- Avotiņa, Austra (2023, šajā numurā). Eiženija Henriša un bērnu grāmatu māksla Latvijā 20. gadsimta 50. un 60. gados. *Letonica*, Nr. 50, 92.–115. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2023.0050.05.
- Baklāne, Anda, Laime, Sandis, Reinsone, Sanita (2022). Ievads. *Letonica*, Nr. 47, 6.–11. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2022.0047.A.B.S.L.S.R.6.11.
- Bernotienē, Gintarē (2022). Pratarmē / Foreword. *Colloquia*, No. 50, pp. 9–12. DOI: 10.51554/Coll.22.50.01.
- Chankseliani, Maia, Lovakov, Andrey, Pisljakov, Vladimir (2021). A Big Picture: Bibliometric Study of Academic Publications from Post-Soviet Countries. *Scientometrics*, No. 126(10), pp. 8701–8730. DOI: 10.1007/s11192-021-04124-5.
- Eglāja-Kristsons, Eva, Kārklā, Zita (2023). Introduction: Women's Agency. Multiplying Stories and Subjects. *Letonica*, Nr. 49, 4.–12. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2023.0049.01.
- Garda-Rozenberga, Ieva, Neiburgs, Uldis (2023, šajā numurā). "Katiņ, šodien šaus čigānus, mūc!". Nevardarbigā pretošanās, rīcībspēja un vieta romu genocīda laikā Latvijā. *Letonica*, Nr. 50, 174.–198. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2023.0050.09.
- Grosmāne, Elita (1998). [Ievads]. *Letonica*, Nr. 1, 5.–6. lpp.
- Kāle, Sniedze (2023, šajā numurā). Padomju Krievijas Latviešu kreisās mākslas frontes liktenis – sliktienis. *Letonica*, Nr. 50, 60.–90. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2023.0050.04.
- Ķencis, Toms, Ūdre, Digne (2021). Introduction: Post-colonialism/socialism. *Letonica*, Nr. 43, 4.–6. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2021.0043.R.L.B.113.131.
- Laķe, Anda, Tišheizere, Edīte (2022). The Ecosystem of Culture and Arts. *Letonica*, Nr. 46, 6.–10. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2022.0046.A.L.E.T.6.10.
- Muktupāvela, Rūta, Ozoliņa, Lolita, Vītola, Ieva (2023, šajā numurā). Latvijas jaunatklātie pilskalni kultūrientitātes un vietas piederības kontekstā. *Letonica*, Nr. 50, 154.–172. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2023.0050.08.
- Ozoliņš, Gatis (2023, šajā numurā). Dzīvot pilsētā: pilsētas folkloras naratīvi. *Letonica*, Nr. 50, 116.–131. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2023.0050.06.
- Ozoliņš, Jānis, Vērdiņš, Kārlis (2023). Ievads. *Letonica*, Nr. 48, 4.–5. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2023.0048.01.
- Reale, Emanuela, Avramov, Dragana, Canhial, Kubra et. al. (2018). A Review of Literature on Evaluating the Scientific, Social and Political Impact of Social Sciences and Humanities Research. *Research Evaluation*, No. 27(4), pp. 298–308. DOI: 10.1093/reseval/rvx025.
- Tēraudkalns, Valdis (2023, šajā numurā). Viena grāmata divās politiskās sistēmās: Bībele latviešu valodā 20. gadsimta 50. un 60. gados. *Letonica*, Nr. 50, 38.–58. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2023.0050.03.
- Tönismann, Teele (2022). Practices and Discourses of Internationalisation: Sociology in the Baltic States before and after the Collapse of the Soviet Union. *Revue d'Histoire des Sciences Humaines*, No. 40, pp. 181–206. DOI: 10.4000/RHSH.7072.

Valke, Simona Sofija (2020). Ievads: Zināšanu ģeogrāfija un migrācija. *Letonica*, Nr. 41, 6.–9. lpp.

Weaver, Ieva (2023, šajā numurā). Performing in the Frame of the State: Slavic Music Groups in the Latvian Amateur Art System. *Letonica*, Nr. 50, 132.–153. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2023.0050.07.

Zanders, Viesturs (2023, šajā numurā). Latviešu Nacionālā fonda publikācijas un padomju dezinformācija. *Letonica*, Nr. 50, 12.–37. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2023.0050.02.

Zariņa, Anita, Svece, Artis, Vinogradovs, Ivo (2022). Mapping Common Ground: Towards the Environmental Humanities in Latvia. *Letonica*, Nr. 44, 4.–15. lpp. DOI: 10.35539/LTNC.2022.0044.A.Z.A.S.I.V.0001.